

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кононова Марина

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
meershaum@ukr.net*

Постановка проблеми. Питання психологічної готовності особистості до діяльності – одне з найважливіших у контексті її професійного становлення. В умовах низки інноваційних перетворень, проєвропейської стратегії фахової освіти, а також воєнного стану в Україні як ніколи актуальним є розвиток даного питання в різних сферах соціального життя й діяльності всіх українців. Події останніх трьох років відображають гостру потребу нашого суспільства у спеціалістах, здатних якісно надавати психолого-педагогічну підтримку особливо вразливим категоріям населення в надзвичайних обставинах: у першу чергу, це діти і люди похилого віку, які постраждали безпосередньо від ворожих ударів чи втратили свої домівки, майно, вимушено змінивши місце свого проживання; діючі військові та ветерани; родини (батьки, члени подружжя) осіб, які в полоні, безвісти зниклі чи загинули на полі бою; лікарі на різних рівнях допомоги населенню і військовим у цей час, тощо. З огляду на глибину викликів, що постали перед нашою державою, сучасна психологія повинна приділяти значну увагу вивченню стану психологічної готовності майбутніх психологів, оскільки від цього залежить результативність діяльності з людьми різного психоемоційного стану, зокрема гострого та хронічного стресу, депресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено, що питання становлення і розвитку особистості під час підготовки до професійної діяльності та безпосередньо в її процесі представлені в дослідженнях Г. Балла, О. Бодальова, В. Бодрова, О. Бондарчук, Б. Братуся, В. Гордієнко, Л. Карамушки, О. Киричука, Т. Комар, Г. Ложкіна, П. Лушина, С. Максименка, В. Моргуна, В. Семиченко, Е. Симанюк, Л. Снігур, Т. Яценко та інших українських науковців. Варто звернути увагу на перелік викликів, сформованих А. Семьошиним та В. Зарицькою, з якими стикаються психологи в процесі формування психологічної готовності до професійної діяльності:

- великий об'єм стресу і психоемоційного навантаження (впливають військові дії, повітряні тривоги, відключення світла і т. д.);
- постійні виклики адаптації, пов'язані з внутрішніми переміщеннями, чи виїздом за кордон;
- більшість майбутніх практикуючих психологів не тільки навчається в вищому навчальному закладі, але і проходить додаткові навчання, супервізії, навчально-терапевтичні групи та інтенсиви, що створює величезний об'єм психоемоційного навантаження;
- близько третини майбутніх психологів мають ознаки емоційного вигорання, ще до того, як почати, чи масштабувати свою приватну практику, або почати будувати кар'єру практичного психолога в організації [8].

Водночас, умови формування особистісної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах соціальних трансформацій, зокрема війни, на наш погляд, висвітлені недостатньо.

Отже, **метою** даної статті є короткий огляд особливостей розвитку психологічної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний огляд наукових досліджень (Л. Кондрашової, О. Мороза, В. Моляко, О. Тарановської, П. Горностая, О. Кокун та ін.) дозволяє трактувати психологічну готовність до професійної діяльності як складний феномен, що є синтезом особливостей особистості, завдяки яким вона виявляє здатність до діяльності: активне, позитивне відношення до роботи, характерологічні риси і стійкі інтелектуальні почуття, певний запас знань, умінь і навичок у відповідній галузі, певні психологічні особливості в сенсорній та емоційно-поведінковій сферах, що відповідають вимогам конкретної діяльності.

Більшість авторів погоджуються з тим, що в період навчання у студентів формується психологічна готовність до навчально-професійної та професійної діяльності, готовність до професійного самовизначення в межах спеціалізації, після завершення навчання у вищому навчальному закладі – тривала особистісна готовність до професійної діяльності. Отже, психологічна готовність впливає на формування оптимальної працездатності та є передумовою успішної продуктивної професійної діяльності (Н. Байбекова, А. Деркач, Л. Карамушка, О. Кокун, В. Моляко, В. Сластьонін, В. Шадріков та ін.).

У численних дослідженнях переконливо доведено залежність професіоналізації від рівня розвитку якостей особистості, які відповідають вимогам певної діяльності. Проаналізувавши точки зору деяких науковців (М. Бригадир, В. Зубко, О. Кокун, Н. Лазаренко, І. Моначин, С. Понікаровська та ін.), ми окреслили такі особистісно-професійні якості майбутніх психологів, що забезпечують їхню психологічну готовність до діяльності: безоцінне ставлення до індивідуальних відмінностей інших людей; емпатія; емоційна пластичність і стриманість; толерантність до невизначеності інших; прагнення до глибинних міжособистісних відносин; цілеспрямованість; самовладання і витримка; наполегливість; ініціативність у вирішенні проблем; рішучість і впевненість у прийманні рішень; самостійність; самокритичність та адекватна самооцінка; автентичність; розвинуте самопізнання; ціннісні орієнтації; професійна мобільність та ін. [1; 3; 5; 6; 7]. У теперішньому стресогенному середовищі згадані особистісно-професійні якості допоможуть психологам модерувати психологічний стан майбутнього покоління.

Аналізуючи специфіку професійного розвитку психологів [4], дослідники вказували на етапність цих процесів у процесі фахової підготовки. Вчені виділили три етапи: адаптаційний (на першому курсі, основний вид діяльності – академічний); етап навчально-професійної ідентифікації (основний вид діяльності – квазіпрофесійний, інформація набуває особистісного смислу, перетворюється з інформації на знання, що адекватно відображує професійну

реальність); самоосвітньо-творчий (відбувається проектування власної стратегії професійного розвитку та вдосконалення).

Вважаємо, більшість фахових дисциплін мають значні потенційні можливості щодо розвитку тих чи інших показників готовності майбутніх психологів до професійної мобільності на кожному з цих етапів навчання в ЗВО. Наукова спільнота все частіше піднімає питання про необхідність розвитку професійної мобільності студентів в межах сучасної системи підготовки майбутніх психологів, а не лише орієнтуватися на підвищення якості їхніх знань, умінь, навичок (В. Зубко, Л. Прудка, Н. Лазаренко та ін.), адже саме це вміння забезпечує ефективність професійної діяльності й компетентність на високому рівні у всіх сферах застосування психоконсультації [5, с. 139; 6]. Особливо значущою, переконаною, у цьому сенсі є виробнича практика, оскільки найбільший досвід людина здобуває під час своєї активної діяльності. В період війни, вважаємо, важливо створювати умови для практикування майбутніми психологами взаємодії з усіма категоріями населення, стимулювати та залучати студентів до надання психолого-педагогічної, наприклад, волонтерства у відповідних центрах. Так студенти зможуть ознайомитися з умовами та специфікою своєї діяльності, змогу оволодіти низкою вмінь: гностичних (виявляти проблему психологічного характеру та визначати оптимальні шляхи її подолання, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки); інтерактивно-комунікативних (встановлення емпатійних зв'язків, володіти методиками впливу); діагностики (володіти діагностичними методиками, адекватно їх застосовувати та правильно інтерпретувати результати); дидактичних (вміти навчати індивідуально та в групі); проектувати (власну поведінку, стратегію життя, поведінку клієнтів та можливі варіанти розгортання соціальних ситуацій); проведення профілактичних заходів (девіантної поведінки); експертизи та корекції [1]. Це та можливість оцінити свої можливості і перспективи як майбутнього спеціаліста знижуватиме прояви кризи фахової готовності, на якій акцентують увагу деякі дослідники [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, питання формування готовності майбутніх психологів є актуальним, враховуючи активне розширення поля їхньої діяльності (пандемія, війна, як ситуації непередбачуваності та неоднозначності). Масштаб готовності до професійної діяльності особистості випускників ЗВО повинен відповідати масштабу професійних завдань, які сучасне життя і суспільство ставлять перед психологами. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Перспективи подальших розвідок полягають у розгляді гендерних особливостей психологічної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бригадир М. Особливості підготовки майбутніх психологів. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/document/Bernatova10/subor/Brygadyr.pd>

2. Гутиря М. О., Кононова М. М. Особливості професійної самоактуалізації студентів-психологів, які переживають кризу фахової готовності. *Психологія і особистість: науковий журнал. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, ПНПУ імені В. Г. Короленка. Україна, Київ, Полтава. 2021. № 2 (20). С. 82–2.*
3. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. 200 с.
4. Кононова М. М., Кононов Б. С. Сутність та етапи професійного розвитку майбутніх фахівців: психологічний підхід. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. матеріалів І Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 2–3 черв. 2020 р. Полтава, 2020. С. 132–136.
5. Лазаренко Н. І, Зубко В. С. Педагогічний потенціал фахової підготовки майбутніх психологів щодо формування готовності до професійної мобільності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2020. Вип. 55. С. 137–145.*
6. Моначин І. Л. Сутність поняття психологічної готовності до діяльності. *Актуальні задачі сучасних технологій* : матеріали V Міжнар. наук.-техніч. конф. мол. учених та студентів, м. Тернопіль, 17–18 лист. 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 351–353.
7. Прудка Л. М. Професійна підготовка майбутніх практичних психологів в організації навчально-виховного процесу. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія. 2013. № 4. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10144/13347>*
8. Семьошин А. Г., Зарицька В. В. Особливості психологічної готовності до професійної діяльності в Україні. *Актуальні проблеми практичної психології* : зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 17 трав. 2024 р. Одеса, 2024. С. 58–59.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ І СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО НАДАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКАМ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Лебедик Леся

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

lebedyk@gsuite.pnpu.edu.ua

Постановка проблеми. Військова агресія суттєво впливає на психологічний стан учасників освітнього процесу, зокрема учнів, педагогів та батьків. Наслідки стресу, тривожності, втрати близьких та порушення відчуття безпеки вимагають професійної психосоціальної підтримки. У зв'язку з цим зростає актуальність якісної підготовки майбутніх психологів і соціальних педагогів до роботи в умовах кризових ситуацій.